

Provinciaal Centrum voor Volwassenenonderwijs

PCVO Antwerpen

Laageind 19 2940 Stabroek tel.03/561.05.47 fax 03/561.05.46
Brialmontlei 45 2018 Antwerpen tel.03/286.41.60 fax 03/286.41.61

Desguinlei 244 2018 Antwerpen tel.03/242.26.19 fax 03/242.26.22
tilla.rauter@pcvoa.provant.be

Vroeger

Sint-Andriesplaats

Nu

Eindwerk stadsgids Antwerpen
Schooljaar: 2003-2004

Herlinda La Fontijn

Woord vooraf

In het teken van mijn opleiding als stadsgids is een eindwerk onontbeerlijk. Uit de verschillende onderwerpen die beschikbaar waren, werd “de Sint-Andriesplaats” aan mij toegewezen.

Mijn informatie heb ik niet alleen uit naslagwerken gehaald maar ook enkele vrienden en buurtbewoners hebben mij in het opzoek werk gesteund en zo op hun manier hun steentje bijgedragen. Daarom Pierre, Lieve, Mon, Maria, Fred, Guy en Nathalie, mijn oprechte dank en ik hoop dat jullie bij het lezen van deze tekst herkenningpunten zullen vinden.

INHOUDSTAFEL

	Blz.
Inleiding	
I. Situering	7
II. Geschiedenis	7
1. Hoe is de wijk ontstaan?	7
1.1. Hoog Kiel of Caloes	7
1.2. Sint-Michielskerk	8
2. Hoe kwam de wijk aan zijn namen?	8
2.1. Sociaal aspect	8
2.2. Politiek-religieus aspect	8
3. Hoe evolueerde de wijk?	9
3.1. Bevolkingsaangroei	9
3.2. Herindeling van de wijk	9
3.3. Ontvolking	10
3.4. Opwaardering	10
4. Hoe is het plein ontstaan en hoe evolueerde het?	10
4.1. Sociale factor	10
4.2. Stedenbouwkundige factor	11
5. Waartoe diende het plein?	11
5.1. Markten	11
5.2. Zeden en gebruiken	
6. Hoe zien de omliggende huizen er uit?	12
6.1. Huisnummer 22	13
6.2. Huisnummer 23	13
6.3. Huisnummer 24	14
6.4. Huisnummer 25	14
6.5. Huisnummers 3-4-5	14
7. Welke zijn de omliggende straten?	15
7.1. Lange Ridderstraat	15
7.1.1. Huisnummers	16
7.1.2. Volksfiguren	17
7.2. Pompstraat	17
7.3. Sint-Andriesstraat	18
7.4. Rijke Beuckelaerstraat	19
7.5. Steenbergstraat	19
7.6. Lange en Korte Vlierstraat	19
7.6.1. Lange Vlierstraat	19
7.6.2. Korte Vlierstraat	20
7.7. Pachtstraat	21
III. Mijn Besluit	22
Lijst der bijlagen	23
Literatuurlijst	24

Inleiding

Waarom de Sint-Andriesplaats? Wel, het antwoord is vrij duidelijk.

Als kind was deze omgeving voor mij verboden terrein. Ik heb de wijk echter leren kennen en vooral leren waarderen toen onze dochter aan de Katholieke Vlaamse Hogeschool studeerde en toen ikzelf vrijwilligerswerk ging doen in de Sint-Andrieskerk. Op deze manier ben ik in contact gekomen met de plaatselijke bewoners, inderdaad een gemengd publiek, maar o zo spontaan en diepmenselijk. Vanop het plein blikken we op verschillende straten die elk hun eigenheid hadden of nog steeds hebben en die ik daarom ook toelicht.

Zo ontdekken we eerst hoe deze wijk is ontstaan, hoe ze aan haar naam kwam, hoe ze evolueerde en hoe het plein tot stand kwam. Vervolgens vergelijk ik het plein met vroeger en nu en daarna ontrafel ik de geschiedenis van de omliggende straten om uiteindelijk tot mijn besluit te komen.

Sint-Andriesplaats

I. SITUERING

Daar staan we dan midden op het plein. Even verpozen op één van de banken en er ons koesteren in het zonnetje; het is een hemel op aarde.

Hier is heel wat beweging, van jongeren die vol overgave basketbal spelen, lichtwuivende bomen die het plein omzomen, tot enkele oudere mannen die hier elke morgen hun verhalen komen vertellen. In de namiddag is het de beurt aan de oudere vrouwen om hun “klappeke” te komen doen op het plein.

Rechts op het plein zien we een spin waar de kleintjes hun hartje kunnen ophalen en de rubberen tegels eromheen beloven een zachte landing bij een eventuele val of mistrap. Voor ons zien we links op de hoek een café met terras “Het Hofke” en rechts op de hoek “Het Misverstand” dat van gewoon cafeetje werd omgetoverd in een meer trendy eetcafé en waar men op zaterdagavond regelmatig kan genieten van jazzmuziek. Rondom rond zien we nog enkele mooie gevels, die elk op hun beurt hun eigen verleden hebben.

Dit is de Sint-Andriesplaats, het kloppend hart van de Sint-Andrieswijk.

Doch deze plaats en deze wijk hebben er niet altijd zo uitgezien.

II. GESCHIEDENIS

1. Hoe is de wijk ontstaan?

Als we ons even terug in de tijd verplaatsen dan ontdekken we dat er in 1221 binnen de stadsgrenzen twee duidelijk te onderscheiden entiteiten waren, n.l.:

- het omwalde gebied, de stad
- het stadsgebied buiten de omwalling, de zogenaamde “Vrijheid”

1.1. Hoog Kiel of Caloes

Binnen deze “Vrijheid” onstonden er verschillende zones, waaronder het Hoog Kiel of Caloes, te situeren tussen enerzijds de huidige Kronenburgstraat en de Sint Jansvliet en anderzijds tussen de Kloosterstraat en de Schelde.

Het Laag Kiel situeerde zich tussen de Kronenburgstraat en Hoboken.

Vóór 1295 lag het grondgebied van het huidig Sint-Andrieskwartier buiten de omwalling, in de zone Hoog Kiel.

De toenmalige stadsomwalling werd gevormd door de Sint-Jansvliet, Steenhouwersvest, Lombardenvest, Wiegstraat, Sint-Katelijnevest en sloot verder aan op de reeds bestaande Minderbroedersrui (1).

Verschuiven de stadsuitbreidingen deden de omwalling meermaals verschuiven en tussen 1295 en 1314 kwam ze ter hoogte van de huidige Scheldestraat te liggen en werd het Hoog Kiel / Caloes volledig opgeslorpt door de stad. Zo kwam het dat het huidige Sint-Andrieskwartier zich volledig binnen de omwalling bevond terwijl het Laag Kiel erbuiten bleef (2) (3).

1. Gids voor Oud Antwerpen – G. van Cauwenbergh – D/1982/0034/308-ISBN900214592

2. “Het Sint-Andrieskwartier” bijeengeschreven door Wim Snelders

3. Zie bijlage nr.1

1.2. Sint-Michielskerk

Op Caloes was ooit het oudste leidinggevend kerkelijk centrum van Antwerpen gevestigd: de Sint-Michielskerk. Toen Sint-Norbertus (1) in 1124 naar de stad kwam om de ketterij van Tanchelm te bestrijden, werd de Sint-Michielskerk omgevormd tot een kloosterkerk. Voortaan sprak men van de Sint-Michielsabdij (2). Als oudste Norbertijnerabdij in onze gewesten had zij een erg grote invloed in de regio, vooral in het Kempenland (zo werden bijvoorbeeld de abdijen van Averbode en Tongerlo van hieruit gesticht). Het grondgebied van de abdij situeerde zich tussen de Kromme Elleboogstraat en de Scheldestraat en werd begrensd door de Kloosterstraat en de Schelde.

Als gevolg van de omvorming van parochiekerk naar kloosterkerk verhuisde het kapittel naar de kapel van Onze-Lieve-Vrouw op het Staakske (nu de Onze-Lieve-Vrouwekerk). Hoe lang de Sint-Michielskerk er gestaan heeft weet men niet precies. De legende vertelt dat de kerk gebouwd werd op een tempel van Mars die dateerde uit de Gallo-Romeinse tijd. Bij de bekering van onze gewesten tot het christendom (zevende, achtste eeuw n.chr.) zou men deze tempel door een kerk vervangen hebben. Recente archeologische opgravingen hebben echter niets uit die periode gevonden, wat niet wil zeggen dat er geen tempel of kerk zou geweest zijn. Een hypothese die men stelt is dat tempel en kerk ooit op een heuvel gestaan zouden hebben, die later afgegraven werd.

Tussen de dertiende en achttiende eeuw werd de stad ingedeeld in wijken, later ook kwartieren genoemd (een restant van de beschikking van 1779).

2. Hoe kwam de wijk aan zijn namen?

Caloes viel onder de *vierde wijk*, een naam die nog steeds gebruikt wordt.

2.1. Sociaal aspect

Andere namen hingen dan weer af van de sociale toestand van de wijk. Zo werd er gesproken van de *Parochie van Miserie* vermits er in deze buurt meer arme mensen woonden dan in andere wijken. Of van de *Rode Burcht* omwille van het socialisme dat hier veel gehoor vond. De naam *Luizenmarkt* had de wijk niet alleen te danken aan het vele ongedierte maar ook aan de oude klerenmarkt die wekelijks in de Boeksteeg gehouden werd ter hoogte van de huidige Aalmoezenierstraat. Het is een verbastering van *Pluizenmarkt*. Vroeger hadden de oude kleren- en linnenverkopers hun kramen in de nabijheid van de Sint-Michielsabdij (nu Kloosterstraat). In een stadsgebod van 9 september 1538 kunnen we het volgende lezen: “Pluysmerkt te houden buyten de Sint-Jorispoorte in plaats van omtrent het Sint-Michielsklooster”. De oude klerenmarkt, die men “luysmerkt” noemde werd nadien verlegd van de “Sint-Jorispoorte” naar de “Boekstege” op de “kruysstraete” van de Sin-Jansstraat en de Steenbergstraat (3).

2.2. Politiek-religieus aspect

Aan het begin van de zestiende eeuw werd er door enkele monniken van de orde van Saksische Augustijnen nabij de Sint-Michielsabdij een klooster opgericht. Deze monniken namen de leer van Luther aan die ook een Augustijner monnik was. Ze werden echter vervolgd, het klooster werd gesloten en de inboedel verkocht.

1. History of the City of Antwerp- <http://home.tiscali.be/belgiumhistory/antwerpmaps.htm>
 2. Zie bijlage nr. 2
 3. Onder de Sint-Andriestoren – J. Wilms Blz. 48-49

In 1529 werd, door toedoen van Margaretha van Oostenrijk, landvoogdes en tante van Keizer Karel, de kerk terug geopend. Als dank werd de kerk onder de bescherming van de heilige Andreas geplaatst. Hij is de patroonheilige van Bourgondië en Margaretha van Oostenrijk kan als laatste telg van het Bourgondische hertogelijk geslacht beschouwd worden.

Zo werd in 1529 de Sint-Andriesparochie gesticht.

Het was en is de enige kerk die haar naam aan een Antwerpse wijk gaf.

3. Hoe evolueerde de wijk?

In het begin waren de acht straten die het Sint-Andrieskwartier telde voldoende om de toenmalige inwoners, voornamelijk vissers en schippers te huisvesten. De woningen lieten vaak te wensen over; piepkleine huisjes met een gelijkvloers vertrek, één kamer onder de pannen en één kleine kelder. Vaak waren de huizen ook nog in slechte staat, half rot, niet waterdicht of met scheefgetrokken ramen en deuren. Vermits het binnen te klein, te donker en vaak te vuil was (ongedierte, huisdieren...), speelde het leven zich grotendeels op straat af (1).

De wijk werd echter niet alleen door armen bevolkt, maar ook enkele anonieme rijken, bedienden en renteniers, alsook bekende personen vestigden zich hier. Noemenswaard zijn onder meer Erasmus Quellin, Jan Brant (schoonvader van P.P. Rubens), Niklaas Francken, de bouwmeesters Appelmans en Tack en de beeldhouwer Jacob Jongelinckx. Een gemengde bevolking dus.

In de negentiende eeuw werd de bevolkingsaan groei in deze wijk door verschillende factoren in de hand gewerkt o.a. door de industriële revolutie.

3.1 Bevolkingsaan groei

Tussen 1807 en 1815 werden de eerste dokken achter sluisdeuren gegraven met name het Bonaparte- en Willemdok. Er werden meer dan duizend huizen afgebroken en de meeste bewoners kwamen zich in de vierde wijk vestigen omdat het er goedkoop om wonen was (1).

Tussen 1881 en 1885 werd de bouw van de Scheldekaaien aangevat waarvoor weerom zeshonderd huizen gesloopt werden. Een deel van de bewoners vond hun weg naar de vierde wijk (2), terwijl de meerderheid echter naar het Stuivenbergplein trok, waar de eerste sociale woningen verrezen.

3.2. Herindeling van de wijk

Met meer mensen was er nood aan meer woonruimte. Sommige stegen werden verbreed, nieuwe straten geopend, pleinen en markten aangelegd.

1. "Het Sint-Andrieskwartier" bijgeschreven door Wim Snelders
2. Zie bijlage nr. 3

Hierna volgt een kleine opsomming van deze verbreding en opening van de straten (1).

- 1874 15 oktober verdeling van de stad in negen wijken, onze wijk wordt de vierde.
- 1878 11 mei Nationalestraat
- 1882 20 januari Prekersstraat
- 04 februari verbreding + onteigening Frankenstraat, Pompstraat, Steenbergstraat
- 1886 18 februari verbreding Lange Ridderstraat
- 1889 afbraak van het zestiende eeuwse huis “Salm-Salm” in de Sint-Andriesstraat gebouwd op de vroegere gronden van de Augustijnen en in de tweede helft van de achttiende eeuw in handen van de Heren van Hoogstraten overgegaan.

3.3. Ontvolking

Na WO II kwam er een ontvolking op gang zoals overal in de stad. Toch was de verloedering hier minder dan elders omdat er in de gewone woonhuizen minder leegstand was dan bijvoorbeeld in het Schipperskwartier.

De middenstanders echter waren hiervan wel het slachtoffer. Zij hadden vooral te lijden van de concurrentiestrijd door de opkomst van de grotere winkelketens. De kleine winkels, de kledingzaken en de vele schoenwinkels waaraan de buurt rijk was waren gedoemd te verdwijnen en moesten hun deuren sluiten. Een nieuwe leegstand was dus niet te vermijden.

3.4. Opwaardering

Rond de jaren '70 kwam de eerste golf van stadsvernieuwing op gang. Vooral tussen de Kloosterstraat en de Nationalestraat kwamen vele jonge gezinnen zich vestigen. Ook de komst van de tolkenschol bracht verandering in de bevolking. De wijk werd geherwaardeerd. Eind jaren '70 sloegen stad en privé de handen in elkaar wat tot een positieve samenwerking leidde. Modezaken kregen een duwtje in de rug en tien jaar later werden ze terug een vaste waarde in het stadsbeeld, vooral met het Modejaar in 2001 en de recente opening van het Modemuseum.

Deze heropleving deed deels de oudere bevolking blijven en langs de andere kant trok ze jonge gezinnen aan die bewust kozen voor de stad.

4. Hoe is het plein ontstaan en hoe evolueerde het?

Vandaag heeft de wijk een ware metamorfose ondergaan. Het plein werd in 1869 aangelegd in het kader van een grootscheepse saneringsoperatie. “Licht, lucht, zon en ruimte” waren de sleutelwoorden.

4.1. Sociale factor

De onhygiënische toestand moest aangepakt worden en zo werd er een saneringsplan op punt gesteld.

De gezondheidswerken verliepen in twee reeksen:

1. Een eerste verbreding van de Vliersteghe in Korte en Lange Vlierstraat met in het middelpunt “De Fonteinengang” en zeven huizen, uitgevoerd door de stad.
2. Een straat tussen de Vliersteghe en de Prekersstraat, de huidige Pachtstraat alsook het openen van een plaats tegen de Boeksteeg tussen de Vliersteghe en de Prekersstraat (nu het Neuzepleintje) (1). De plannen tot sanering werden goedgekeurd bij KB van 7 januari 1867. Hierdoor verdwenen een aantal huizen aan de Steenbergstraat, de Lange Ridderstraat en de Lange Vlierstraat. In de plaats kwam een vierduizend m² groot plein, dat bij collegiaal besluit van 22 mei 1869 Sint-Andriesplein werd gedoopt. Het Antwerps stadsbestuur heeft in het midden van het plein een put van tweehonderd meter laten graven om er drinkwater te vinden. Het water werd gevonden, doch had slechts een debiet van tien liter per minuut.

Rond de eeuwwisseling werd het plein officieel Sint-Andriesplaats genoemd.

In 1946 werd er een basketbalterrein aangelegd. Zo konden de kinderen hun energie kwijt geraken op een manier die gezonder was dan zo maar doelloos langs de straten te hangen of kattenkwaad uit te halen.

Bij de heraanleg van het plein in de zomer van 1978 werd er ook gedacht aan speeltuigen, zitbanken en aanplantingen en werd de noord- en westzijde afgesloten voor het verkeer (2).

4.2. Stedenbouwkundige factor

Na afbraak van de citadel en de bouw van het nieuwe Zuidkwartier werd een goede verbindingsweg tussen het Zuid en de stadskern als een dwingende vereiste ervaren. Om deze verbinding door te kunnen voeren, moest de Boeksteeg verbreed worden en rechtgetrokken (3). Alle huizen aan de oostzijde werden gesloopt en het tracé van de nieuwe straat werd quasi rechtlijnig uitgetekend. Deze opdracht ging met een grote bouwspeculatie gepaard die ertoe leidde dat de oude Sint-Andriesparochie zeshonderd panden armer werd en zo volledig werd herverkaveld. In deze volkse wijk werd voor de eerste maal in België de onteigeningswet van 1 juli 1858 (4) (rekening houdend met de pas gestemde wet van 15 november 1867) (5) op grote schaal toegepast. De Boeksteeg werd Nationalestraat en kreeg een economische functie. Ze kon dienen als goede verbindingsweg tussen het oude stadscentrum en het nieuwe Zuidkwartier waar de dokken voor de binnenscheepvaart lagen, een groot gemak voor de natiewagens (6).

5. Waar toe diende het plein?

Men sprak ook wel eens over de Kleine Vismarkt als men het over het Sint-Andriesplein had. Al van bij het eerste saneringsplan werd er naast het aanleggen van straten ook aandacht besteed aan pleinen en markten. Zo is het Sint-Andriesplein de thuishaven geweest van verschillende markten door de jaren heen.

1. Zie bijlage nr. 4

2. Uittreksel Gids van de Metropool Blz.; 11

3. Zie bijlage nr. 5

4. Zie bijlage nr. 6

5. Zie bijlage nr. 7

6. Waar is de tijd – Antwerpen – Waanders Diogenes – Stadsarchief Antwerpen – Blz. 236-237

5.1. Markten (1)

Het Sint-Andriesplein had meerdere doeleinden.

Op 9 maart 1875 werd er voor de eerste keer een vismarkt op het plein gehouden. Een lang leven was deze markt niet beschoren want op 27 november 1899 werd ze afgeschaft en vervangen door een groentemarkt. Nog geen jaar later kwam er een vogelenmarkt in de plaats om vanaf 4 juni 1901 tot eind december 1901, bij wijze van proef, vervangen te worden door een brood- en suikergoedmarkt (zoals ook het geval was op het schoolplein aan de Stuyvenbergstraat). Daarna wordt het stil op het openbare marktenfront. Recent heeft men terug geprobeerd markt te houden op dinsdag, maar blijkbaar rest er nog enkel het kaaskraam.

5.2. Zeden en gebruiken (2)

Na het verdwijnen van de Boeksteeg had het feest van Sinter Greef, gevierd met halfvasten, plaats op het Sint-Andriesplein (ook Kleine Vismarkt genoemd) en de omliggende straten. Het feest ging steeds gepaard met een heuse wijkkermis.

Op de vooravond van halfvasten mochten de kinderen hun mandje zetten, want het was “hun feest” (het Sint Niklaasfeest was voor de rijkelui kinderen). Er stonden overal kramen met snoepgoed, zoals “spikkelaasseventen”. Met halfvasten gingen de verklede ploegen uit. De vrouwen spaarden een jaar lang in hun respectievelijke “sjosjeteit” bij Mager Nel of bij Lies de Mossel.

Het was steeds een concurrentie met die van de “Seefhoek”, “t Schipperskwartier” of die van de “Vuil Rui” (de huidige Oude Vaartplaats) (3).

Dit volksgebruik vond zijn oorsprong toen een schip te Antwerpen aankwam, geladen met citroenen, sinaasappelen, vijgen, rozijnen en amandelen.

Kopers kwamen echter niet opdagen. Het gerucht deed de ronde dat alles vergiftigd was.

De toenmalige Schout van Antwerpen had wel enig economisch doorzicht en wou dit gerucht de wereld uit helpen. Hij nam de lading voor eigen rekening en deelde alles uit aan het volk. Niemand werd ziek of stierf. Die uitdeling gebeurde met halfvasten.

Sindsdien reed er elk jaar een dienaar van de Schout, verkleed als markgraaf, rond en deelde aan de kinderen vruchten en lekkernijen uit. Soms was hij vergezeld van een kompaan, verkleed als edelvrouw. Men noemde hen “Mijnheer de Graaf (de Greef) en Mevrouw de Gravinne”; tot in de eerste helft van de negentiende eeuw bleef dit gebruik bewaard, Antwerpse burgers hadden echter de Schout vervangen en deelden hun waren al lang niet meer gratis uit.

6. Hoe zien de omliggende huizen er uit? (4)

De bebouwing op de Sint-Andriesplaats dateert voornamelijk uit het laatste kwart van de negentiende eeuw. Aan de zuidzijde vinden we enkele mooie voorbeelden van neo-traditionele bak- en zandsteenstijl.

1. Antwerpen 1860-1960, Stadsfeestzaal deel 1 Blz. 184

2. Onder de Sint-Andriestoren J. Wilms Blz. 57

3. Gids voor Oud Antwerpen – G. van Cauwenbergh – Blz. 355 D/1975/0049/10
De Parochie van Misericordie – J. Wilms Blz. 7

Historiek der straten en openbare plaatsen van Antwerpen- D-1973/0189/17 – ISBN 906174032 0 Blz. 461

4. Een eeuw openbare werken te Antwerpen 1 Blz. 181

6.1. Huisnummer 22

Een eerste blikvanger is het pand met het huisnummer 22, het voormalige politiebureau op de hoek van de Pachtstraat en de Sint-Andriesplaats.

Bij de bouw van het torengedebouw aan de Oudaan (1) werden in de jaren '60 vele plaatselijke politiekantoren afgeschaft. Momenteel fungeert het gebouw als bibliotheek. Het hoekhuis dateert van 1876, is in neorenaissancestijl opgetrokken en werd ontworpen door stadsarchitect Pieter Dens. Het telt twee bouwlagen en heeft lijstgevels met drie traveeën, een afgeschuinde hoek en weerom vijf traveeën; onder het zadeldak zijn het dakvensters en “oeil-de-boeufs” mooi omkaderd. Het bakstenen metselwerk bestaat uit speklagen en omlijstingen van natuursteen en sierankers; de afgeschuinde plint is van arduin. De hoektravee, tussen geblokte pilasters, valt op door zijn rondboogpoort. Op de hoofdverdieping zien we een erker, een achzijdig torentje met erboven een koepel. De noordgevel heeft een balkon met opengewerkte leuning, een dakvenster in vlakke omlijsting, met sleutel, vleugelstukken, segmentbogige fronten en kruiskozijnen. Het geheel wordt beëindigd met een hoofdgewel.

Momenteel is het gebouw in erbarmelijke staat, niettegenstaande het in april 1995 officieel als monument beschermd werd. De stuurgroep van het herwaarderingsgebied Sint-Andries heeft reeds meerdere malen op de slechte toestand gewezen. Het gebouw zou niet waterdicht zijn, wat zeer schadelijk is voor de boeken bij een forse regenbui (en die kennen we hier in België). Enkele jaren geleden wilde de stad de bibliotheek weghalen en naar de hoofdzetel overbrengen, dit was echter niet naar de zin van de buurt, de bewoners voerden actie, hing plakaten voor de ramen en “Oh” het hielp! Als de wakkere burger reageert en zijn wensen kenbaar maakt, vindt hij soms wel een luisterend oor (zie ook bijvoorbeeld de actie tegen het inpalmen van het Muntplein voor woningbouw).

6.2. Huisnummer 23

Op het nr. 23 vinden wij de voormalige directeurswoning van de “Mestpacht” of de stadsreiniging. De vuilnisomhaling werd vroeger “in regie gegeven” dus verpacht. Vandaar de naam “Mestpacht”. Het ophalen van huisvuil werd verpacht, toen reeds een vorm van recyclage.

Wie het meeste bood mocht de omhaling doen (burgers, privé). Eén van de pachters was een zekere “Mintjens”, die werklieden, zowel mannen als vrouwen, in dienst had. Door de beweging met hun bezem (punt, komma) (2) werden ze de klerken van Mintjens genoemd. De “Régie des vidanges, boues et immondices” vroeger de “Mestpacht”, werd op 1 januari 1862 een stedelijke dienst. L. Van den Broeck werd adjunct-directeur en er kwam een nieuwe benaming: “Mestpacht” en “Mestdienst”. In 1884 werd de naam Mestdienst vervangen door DOR of Dienst Openbare Reiniging (3).

Het is een dubbelhuis van drie traveeën en twee bouwlagen onder een zadeldak met één dakvenster. Voor de lijstgevel heeft men baksteen gebruikt maar voor de constructieve elementen natuursteen. Ter hoogte van de pui- en kroonlijst hebben de hoekpilasters een kapiteel. De horizontale muurbanden en de sterk afgetekende puilijst vormen één geheel met de lekdrempels van de tweede bouwlaag. De klassieke bekroning wordt onderbroken door een rondbogig dakvenster met sleutel en puntige waterlijst. De benedenvensters zijn rondbogig, de deur heeft een houten tussendorpel en de bovenvensters zijn getoogd. Het geheel wordt omlijst door witgeschilderde platte banden.

1. Zie bijlage nr. 8

2. “Het Sint-Andrieskwartier” bijeengeschreven door Wim Snelders

3. Antwerpen 1860-1960, Stadsfeestzaal Deel 1 Blz. 168 en bijlage nr. 9

6.3. Huisnummer 24

Op het nr. 24 bevonden zich de diensten van de stadsreiniging. Nu vindt men er het Wijkcentrum Sint-Andries, dat op 23 april 1994 de deuren opende en er een feestelijk iets van maakte met een receptie voor de buurtbewoners, een tentoonstelling en een bal. Het huis bezit tevens een toegang aan de kant van de Prekersstraat. De binnenkoer herbergt een aantal hangars, deels onder houten spanten (rustend op natuurstenen consoles in bakstenen muren), deels onder Polonceau-spanten, rustend op een ijzeren ligger-constructie van hetzelfde type als gebruikt bij de afdaken aan de Scheldekaaien.

6.4. Huisnummer 25 (1)

Het hoekhuis Sint-Andriesplaats - Korte Vlierstraat dateert van 1886.

Er zijn in totaal zes traveeën. De drie bouwlagen hebben een verschillende bedaking, lijstgevels van bak- en natuursteen, een hoge afgeschuinde plint, speklagen, kordons en doorgetrokken lekdrempels. Een achthoekig torentje met naaldspits en rondboogvenstertjes bekroont de hoektraveeën. De traveeën links en rechts worden gekenmerkt door langwerpige spiegels, een bel-étage balkon met balusters, hoekpostamenten en sierbol en een driehoekig fronton boven de kroonlijst. Er zijn verschillende venstervormen per verdieping: rondbogig, rechthoekig en schouderboogvormig. Onderaan worden ze versierd met een sleutel en op de hoofdverdieping worden ze beschermd door deels omlopende platte waterlijsten. Dit gebouw maakt ook deel uit van het wijkcentrum.

Sinds 1990 hebben allerlei socio-culturele verenigingen er hun secretariaat of (2) activiteitenlokaal, zoals de Alfabetisering Antwerpen, het Wijkgezondheidscentrum Sint-Andries, het Sociaal Verhuurkantoor Antwerpen of SVKA, het Werkatelier Binnenstad, het OCMW-dagverblijf “De Ridder” voor psychiatrische patiënten, de scouts Sint-Andries en Sint-Lievens en de familiehulp “Villers” waarvan de administratieve zetel in de Kammenstraat gevestigd is.

Het Werkatelier Binnenstad zorgt voor de technische en algemeen vormende opleiding van marginale OCMW- cliënten. Met deze mensen organiseert het atelier een karweiploeg die kleine klussen opknapt bij andere steuntrekkers alsook bij mensen met een minimuminkomen. De bedoeling is dat de cursisten nadien via het OCMW worden tewerkgesteld. Op die manier krijgen ze opnieuw een kans op de normale arbeidsmarkt. In 1987 werd er gestart met het SVKA, als samenwerkingsband tussen de Antwerpse (2) onthaalhuizen, Opbouwwerk Binnenstad en het Welzijnsoverleg Binnenstad. Het doel was om in betaalbare woningen voor wijkbewoners te voorzien door zelf huizen op de privé-markt te huren en door een stadspand te renoveren. De organisatie stond zelf in voor de verhuring aan mensen met een laag inkomen.

6.5. Huisnummers 3 - 4 - 5

Het pand met de nummers 3-4-5 werd vroeger door een sigarenfabrikant bewoond, die hier tevens het café “Den Engel” uitbaatte.

Het is een hoekhuis van vier traveeën en vier bouwlagen onder een zadeldak. De gevelsteen is gedateerd 1884. De wit beraapte banden en lisenen lichten de lijstgevel van het baksteenmetselwerk op.

1. Antwerpen 1860-1960, Stadsfeestzaal Deel 1 Blz. 168

2. Stadsrouten Armentzorg – Luc Vermoesen – HBK – Spaarbank Blz.13

Het linker poortrisaliet heeft een driezijdige doorgang omlijst door blauwe hardsteen, geflankeerd door pilasters met topstukken en bekroond met een breed paneel.

Boven de daklijst zien we een soort tuitgeveltje op kraagstukken in een witstenen omlijsting. Rechthoekige vensters in het risaliet zijn versierd met faïence op de borstwering.

De overige vensters zijn licht getoogd, van sleutel voorzien en op het gelijkvloers hebben zij houten puien.

Op de tweede bouwlaag zien wij een gevelplaat van arduin met het opschrift (1): “Op/ 15-16 oogst 1885/, werd hier de/Belgische/Werkliedenpartij/gesticht”. Maar stond de wieg van de socialisten wel degelijk in Antwerpen? Of in Brussel?

Deze vraag werd eertijds gesteld aan coördinator Vermandere van het Socialistisch Archief AMSAB en zie hier het antwoord:

Op 5 en 6 april 1885 hield de Brusselse Arbeidersliga een congres in “De Zwaan” (Le Cygne) op de Grote Markt, met als doel alle arbeidersorganisaties van het land in één enkele partij te verenigen. De honderdentwaalf afgevaardigden van een zestigtal verenigingen hebben daar toen de BWP of Belgische Werklieden Partij opgericht. Op 15-16 augustus 1885 werd echter in Antwerpen een congres gehouden in “Den Engel” op het Sint-Andriesplein, waar de statuten van de BWP werden vastgelegd. Vandaar de Antwerpse gedenkplaat. De BWP was de voorloper van de huidige SP-A.

In het café “Den Engel” op de Sint-Andriesplaats werd er gedanst, gezongen en gevochten. Vanaf begin december kon men er naar verschillende bals. Een ervan was “het Slokkenbal”. De aanwezigen mochten dan zoveel worstenbroden eten als ze maar wilden of konden (2).

Dit gebouw werd aangekocht door het Vlaams Woningfonds dat het pand en de binnenkoer renoveerde tot negen appartementen voor grote gezinnen (3).

7. Welke zijn de omliggende Straten?

7.1. Lange Ridderstraat

Aan de noordkant van het plein ligt de Lange Ridderstraat. De hoek van deze straat vormt een uitstekende plek om de twee torens, die prachtig afsteken tegen de blauwe hemel, Onze-Lieve-Vrouwetoren en de Sint-Andriestoren, te observeren. Wat verderop trekt het huis “De Stadsvlinder” de aandacht. De naam doet het huis alle eer aan. Met een weinig fantasie kunnen op de witte gevel de vleugels en de twee zwarte stippen van een vlinder ontdekt worden. Twaalf jaar geleden heeft een Kapelse familie bewust gekozen om zich in de stad te vestigen. Dit idee, vergezeld van een goede uitvoering door architect Jo Crepain, heeft tot dit resultaat geleid. Enkele jaren geleden heeft ook hij Kapellen verlaten om zich in de Vlaanderenstraat te vestigen. Hij is vooral gekend voor de verbouwing van de watertoren te Brasschaat in de jaren '90, de verbouwing van het kantoor VVL/BBOO te Brussel en de kantoorgebouwen van ULTRAK te Wommelgem en van Renson te Waregem.

Aan de linker zijde van de straat bouwde de overheid een lagere buurtschool die nu op bijzonder geslaagde wijze werd uitgebreid en vernieuwd. Het is een stadsschool met name “Stedelijke muziekschool”.

1. Gids van de metropool, Gazet van Antwerpen 7 augustus 2001

2. “Wij, jongens van het Sint-Andrieskwartier” – A. Van Cakenberghe Blz. 36

3. Brochure “Stadstoeren langs pleinen in Antwerpen” Uitgave Antwerpen Averechts – September 1987

In de veertiende eeuw werd deze straat “Riddersteghe” genoemd. Er zijn vermoedens dat er misschien in deze omgeving een soort “Ridderhuis” gevestigd was, waar deze edellieden onderdak konden vinden in afwachting van hun ontvangst bij de een of andere vorst die in het Prinsenhof (Sint-Michielsabdij) logeerde.

Vanaf de zestiende eeuw werd de straat in twee delen gesneden, de Lange en de Korte Ridderstraat. De straat verbindt de Sint-Andriesplaats met de Vrijdagmarkt en kan als één van de meest pittoreske straten van de stad beschouwd worden. Met de vele trapgevels en Onze-Lieve-Vrouwbeeldjes onder blauw en groen geschilderde baldakijnen is ze een fraai voorbeeld van een negentiende eeuwse straatbeeld. De hoek gevormd door de Sint-Andriesplaats en de Lange Ridderstraat was voordien bebouwd en kreeg tot 1865 de weinig benijdenswaardige naam van “Kakhoek” (1).

Er waren verschillende gangen in de Riddersteghe zoals de Calloiesgang, de Godshuizengang, de Hellepoort, de Ijsbloemgang en de Noordergang.

7.1.1. Huisnummers (2)

Nr. 1 woonplaats van Mie Citroen, de moeder van Zotte Rik, een welgekende volksfiguur. Ze baatte er een winkeltje van groenten en fruit uit, wat meteen haar bijnaam verklaart. Men noemde haar “een pront wijf”.

Karel Verlat had in deze straat zijn atelier en schilderde er onder meer “De vernieling van het beeld van Alva” dat zich momenteel in het Museum voor Schone Kunsten bevindt. Mie Citroen zou er op afgebeeld zijn (3).

Nr. 23 was vroeger het parochiaal dodenhuisje “Sint-Salvator”

Nr. 57 was het Sint-Michielsgodshuis, dat in 1628 werd gesticht door jonkvrouw Anna Marcellis voor vijf behoeftige vrouwen. Op 19 juli 1881 werd het openbaar verkocht voor 15.600 fr.(4).

Nr. 79 wordt opgefleurd met een Onze Lieve Vrouwbeeldje op een plint (1854). Hier bevinden we ons in de “Calloiesgang”, een gaaf bewaard exemplaar van een oorspronkelijke gang, waar we rustig binnen een kijkje kunnen nemen. Achteraan bevindt zich een gebeeldhouwde deur met griffoen van 1515. In de kelder was de “poesje van Sint-Andries” gevestigd. “De poesje” is in deze wijk ontstaan. De naam “poesje” is afgeleid van polichinelle of Pulcinella en dat was de charlatan of Jan Klaasen uit de Napolitaanse commedia dell’arte. Het poppenspel was het vermaak bij uitstek voor de kleine man (5).

De bezieler is de heer Guy Van de Castele. In september 1984 hield hij op de Sint-Andriesplaats “De poesje van Sint-Andries” boven de doopvont. Op 18 oktober ’84 had de première plaats in het Noordtheater aan de Steenhouwersvest en vanaf 1985 had hij zijn eigen kelderke in de “Witte Griffoen” (6) tot bij zijn vertrek naar Tenerife.

1. Zie bijlage nr. 10

2. Het Sint-Andrieskwartier – bijeengeschreven door Wim Snelders

3. Zie bijlage nr. 11

4. Historiek der straten & openbare plaatsen van Antwerpen – Aug. Thys Blz. 536

5. Uit werkdocument “Literaire wandeling in de Sint-Andrieswijk”

6. Poesje in Antwerpen Blz. 68-69

7.1.2. Volksfiguren

De vierde wijk was gekend voor zijn volksfiguren zoals Mie Citroen en Zotte Rik (1). Ook Mie Trottnet uit de Calloiesgang was gekend. Ze werkte als bode tussen de verschillende bedrijven langs de waterkant. Eerst deed ze dit te voet, maar later toen één van haar kinderen een autoped kreeg, ging zij dat ook eens proberen, en ze heeft ze niet meer los gelaten.

7.2. Pompstraat

Noordoostelijk van de Sint-Andriesplaats ligt de Pompstraat, met zicht op de Sint-Andriesstraat en de gelijknamige kerk met pastorie (2). Ze ontleent haar naam aan een pomp die daar stond en die bekroond was met het beeld van de heilige Andreas. Op de hoek met de Sint-Andriesstraat stond van 1571 tot 1889 de stadswoning (Paleis) van de prinsen van Salm-Salm, ook de Heren van Hoogstraten genoemd. Het Hof van Hoogstraten werd vervolgens gebruikt als gevangenis (3). Een gedeelte van de Sint-Michielsabdij was verbouwd tot burgerlijke gevangenis. Bij het bombardement van 27 oktober 1830 door de Hollanders vanuit het Zuidkasteel, stonden al de aanpalende gebouwen in brand en konden er tweehonderd gevangenen ontsnappen. Daarop werd de gevangenis ingericht in het Hotel Van Hoogstraten en later, tot op heden, verplaatst naar de Begijnenstraat (4). Het heeft ook nog gediend als ooglijdersgesticht

Nr. 17 draagt een gedenkplaat die ons herinnert aan het geboortehuis van Lode Zielens (1901-1944). Zij werd gemaakt door de beeldhouwer Aimé De Martelaere en vermeldt volgende tekst:

“IN DIT HUIS WERD GEBOREN OP 13 JUNI
LODE ZIELENS
EEN VAN VLAANDERENS
VERDIENSTELIJKSTE ROMANSCHRIJVERS
ONS DOOR HET OORLOGSGEWELD
TE VROEG ONTVALLLEN
OP 28 NOVEMBER 1944”

De plaat werd onthuld op 28 november 1948 door burgemeester Lode Craeybeckx.

Lode Zielens was een bezielende romanschrijver die voor vernieuwing zorgde in de Vlaamse letterkunde.

De zogenaamde “heimat roman” werd vervangen door een meer sociale roman (5), die de morele wantoestanden niet uit de weg ging. Eén van zijn bekendste werken is wel “Moeder waarom leven wij?”. Spilfiguur in deze roman is “Netje”. Sinds 1975 staat haar beeltenis te pronk in het hofje aan de zuidzijde van de Sint-Andrieskerk. Het beeldhouwwerk is van de hand van Leopold van Esbroeck en is vervaardigd uit hardsteen (6).

1. Zie bijlage nr. 12

2. Zie bijlage nr. 13

3. Zie bijlage nr. 14

4. Waar is de tijd—Antwerpen Waanders Diogenes—Stadsarchief Antwerpen Blz.194

5. <http://users.pandora.be/louis.jacobs/Zielens.htm>

6. Stadsbeelden Antwerpen-2001-Antoon van Ruyseveldt-Blz. 94

Nr. 30 hier werd Hendrik Conscience geboren (1812-1883). Hij was de zoon van een scheepstimmerman die werkzaam was op de scheepstimmerwerven (1) van Napoleon. Deze bevonden zich op de terreinen van de voormalige Sint-Michielsabdij en de Kloosterstraat.

Hij is de man “die zijn volk leerde lezen”, zo ook dacht Henriette Mertens (de dochter van stadsbibliothecaris Frans Hendrik Mertens en echtgenote van de dichter Jan van Beers) erover (2).

Zijn bekendste werk is wel “De Leeuw van Vlaanderen”. Hij is ook de enige waarvoor men -bij leven! (2)- een standbeeld heeft opgericht dat men nog steeds kan bewonderen aan de oostelijke gevel van de Stadsbibliotheek aan het Conscienceplein.

Ook Domien Sleetckx werd in deze straat geboren (1818-1901). Hij debuteerde als romanticus in de stijl van Conscience. Voorbeeld hiervan is “Kronyken der straten van Antwerpen” (1843). Hij keerde zich echter vlug tegen de idealiserende trant van Conscience en met een bezadigd realisme neemt hij in zijn romans en toneelstukken het kleinburgerlijke tot onderwerp.

Hij schreef ook enkele dierenverhalen waarin hij naar Engels voorbeeld de humor in de Vlaamse letterkunde bracht (3).

Een literaire wandeling zou in deze wijk niet misplaatst zijn. Niet alleen werden hier beroemde schrijvers geboren, er werd hier ook heel wat inspiratie opgedaan.

Zo speelt het verhaal uit Willem Elsschots “Dwaallicht” zich af in de Klooster- en Lange Ridderstraat.

Nr. 31 herbergde de nu verdwenen drukkerij “De Vlijt”. Zij ruimde plaats voor de Katholieke Vlaamse Hogeschool, nu met de fusies “de Lessius” Hogeschool genoemd. Destijds was ook hier een katholieke patronage gevestigd (4), onder de leiding van Mijnheer Ghijs, tevens eigenaar van de suikerfabriek. De leden droegen blauwe uniformen en een pots (béret) en elk jaar mochten ze op vakantie in Westmalle.

7.3. Sint-Andriesstraat

Het beeld van Sint-Andries kwam van een vroegere openbare waterput aan de zuidzijde van de straat (de Pompstraat), waar het boven de pomp stond. De pomp kwam later tegen een huisgevel te staan maar verdween in 1904. Het Sint-Andriesbeeld verhuisde naar de hoofdingang van de kerk.

Deze kerk was oorspronkelijk een Augustijnerkerk (5). Het laatgotische schip wordt toegeschreven aan Domien de Waghmakere, de baroktoren is achttiende eeuw. Een bezoekje is zeker de moeite waard, als was het enkel maar om de preekstoel te bewonderen die een pareltje is van beeldhouwwerk, van de hand van Jan Frans van Geel & Jan van Hool, de kunstwerken van Artus Quellin de oude, Otto Van Veen en andere, alsook de mooi getooide Lieve Vrouw in een creatie van Ann De Meulemeester, speciaal door haar ontworpen voor het modejaar 2001.

1. Zie bijlage nr. 15

2. De Nottebohmzaal – publicaties SBA/AMVC 34-36 Blz. 14/284

3. <http://users.pandora.be/louis.jacobs/Sleetckx.htm>

4. “Wij jongens van het Sint-Andrieskwartier” A. Van Cakenberghe Blz. 15/87

5. Antwerpen '93 - toeristische stadsgids - CODA-BRTN-VAR Blz. 110

Op het nr. 6 (1) van de Sint-Andriesstraat bevond zich in de negentiende eeuw een gemeenteschool de zogenaamde “Broeikensschool”. Later vond het museum van Folklore er zijn stek op 22 juni 1935.

Ook de grote drukker “Roeder” (1), die meestal voor de Loge werkte, woonde in deze straat. Elk jaar met Nieuwjaar waren zijn kalenders fel begeerd door zijn klanten. Het waren meestal havenzichten, maar het opmerkelijke eraan was de samenstelling en de uitvoering ervan. Het waren soms echte schilderijtjes. Linotypes bestonden nog niet, dus alles werd nog met de hand gezet.

7.4. Rijke Beuckelaerstraat (2)

Als we even naar links kijken ontwaren we nog juist een stukje van de Rijke Beuckelaerstraat, een naam die onze verbeelding doet werken. Op de hoek troont eens te meer een Madonnabeeldje.

Een rijke advocaat bezat hier in de zestiende eeuw een raamhof, dat was een heel bezit in de lakenweversstad. Hij kwam in opspraak in verband met een godsdienstig probleem, maar kon zijn rechters overtuigen van zijn voorbeeldig katholiek gedrag.

De verlenging van deze straat heette de “Arme Beuckelaerstraat”, omdat er hier niet bepaald fortuinlijke mensen woonden. Het is op hun verzoek dat de straat herdoopt wordt in “Franckenstraat”, naar de schildersdynastie Francken, die in de Augustijnenstraat woonden.

7.5. Steenbergstraat

Verder naar rechts zien we de Steenbergstraat. Deze straat dankt haar naam aan het huis “Steenbergen”. In de Franse bezettingsperiode werd de naam vertaald in “rue de la Montagne de pierre”.

De wijkbewoners kenden de straat maar al te goed want men kon er “ne gardeville” (3) kopen, een overheerlijke gerookte haring.

7.6. Lange en Korte Vlierstraat

We draaien ons om en wandelen een beetje rond over het plein. Links en rechts van ons strekte de oude Vliersteghe zich uit, die nu verdeeld is in twee straten, de Lange en Korte Vlierstraat. Deze straten zijn naar alle waarschijnlijkheid geopend bij de derde uitbreiding van het stadsgrondgebied.

Het woordje “vlier” werd in de zeventiende eeuw verbasterd naar “vlie”, een eeuw later naar “vlieg”. Vandaar de Franse vertaling “ruelle des Mouches” of “ruelle du Sureau”(4)

7.6.1. Korte Vlierstraat

Rechts is de Korte Vlierstraat. Hier bevond zich reeds in 1837 de gendarmerie of Rijkswacht-kazerne, die de volledige linkerzijde van de straat in beslag nam en verbouwd werd in 1879. Dit omwille van de gevangenis in het Hof van Salm-Salm hier nabij.

1. “Sinjorenstad” 1880-1900 – A. de Lottin Blz. 60-61

2. Historiek der straten en openbare plaatsen van Antwerpen- A. Thys Blz. 537

3. “Wij jongens van het Sint-Andrieskwartier” A. Van Cakenberghe Blz. 143

4. De stad Antwerpen van de Romeinse tijd tot de zeventiende eeuw – uitgave Gemeentekrediet van België 1978-D/1978/0139/3 Blz.509

Het gaf tevens een gevoel van veiligheid aan de buurtbewoners. Nu kan men er terecht bij de Politie. In 1979 werd de gevel, opgetrokken in Vlaamse Renaissancestijl, volledig gereinigd.

De woningen met huisnummers een tot elf werden ca 1869 opgetrokken in een neoclassistische stijl.

Aan het nr. 1: staat het Onze-Lieve-Vrouwbeeldje, “De Tedere Moeder Gods”.

Aan het nr. 7: hier zou men een prachtig resultaat bekomen moest men de gevel ontdoen van het schilderwerk.

De straat komt uit in de Kloosterstraat (genoemd naar de voormalige Sint-Michielsabdij) een welbekend oord voor de antiek liefhebbers. Dit is niet zo verwonderlijk want enerzijds was er de verbinding met het Zuidkwartier, dat een kunstkwartier was en anderzijds was er de Vrijdagmarkt, waar ook heel wat antiek aan de man werd gebracht, dit geldt ook voor de Steenhouwersvest.

Van hieruit vangen we reeds een glimp op van “Hot&Cold”-”New&Old” waar de badkamerliefhebber zijn, weliswaar dure, gading kan vinden.

Rechts achter de hoek staat het Mercator-Orteliushuis, waar de designer “Van Praet” zijn alom bekende Val-St-Lambert- zitjes ontworpen heeft voor de wereldtentoonstelling te Sevilla en die nu op de luchthaven van Zaventem staan te pronken. Momenteel is in dit gebouw de Stedelijke Informatiedienst Archeologie en Monumentenzorg gevestigd. En zoals reeds vermeld heeft ook P.P.Rubens in deze straat vertoefd en is hij er gehuwd in de Sint-Michielsabdij.

7.6.2. De Lange Vlierstraat

In deze straat bevindt zich het “Multatuli theater” waar stukken gebracht worden in een zeer ongekuiste en gekleurde taal door een semi-professioneel theatergezelschap. De tijd van toen wordt er heel typerend weergegeven.

Vroeger had men er ook “’t Pinardkot” (1) waar men logischer wijze stomdronken kon worden. Zou dat hetzelfde pand kunnen geweest zijn als het theatercafé?

Destijds waren er drie theaters in de vierde wijk.

Het Noordtheater aan de Steenhouwersvest, is nu verhuisd naar de Sint-Niklaasplaats.

Het Augustijnentheater aan de IJzeren Waag dat nu nog steeds bestaat.

Het Multatuli theater aan de Lange Vlierstraat, maar voor hoe lang nog?

Op het einde van de Lange Vlierstraat is de Nationalestraat, het Modehart van Antwerpen. Van vroegere Pluysmarkt naar latere, betere kledingszaken en schoenwinkels en mede dank zij “The Six of Antwerp” (2) nu een echt modeparadijs. Door de verbinding met het Zuid, vindt men ook trendy modezaken in de schaduw van het Museum voor Schone Kunsten, zoals de winkel van Ann De Meulemeester.

Ann De Meulemeester won in 1983 de eerste prijs van de “Gouden spoel”. Dit werd de aanzet tot wereldwijde bekendheid van onze Belgische modeontwerpers. De jury van deze wedstrijd bestond uit internationaal bekende modeontwerpers waaronder J.P. Gaultier. In 1985 startte Ann De Meulemeester samen met haar echtgenoot en modefotograaf Patrick Robijn haar eigen merk.

1. “Wij jongens van het Sint-Andrieskwartier” A. Van Cakenberghe Blz. 142

2. “The Six of Antwerp” is (Zes + Een) Dries Van Noten, Ann De Meulemeester, Dirk Saenen, Walter Van Beirendonck, Dirk Bikkenberghs, Marina Yee + Martin Margiela.

Vanaf '96 creëerde zij ook een mannencollectie en opende in 1999 haar eigen zaak tegenover het Museum voor Schone Kunsten. Zij is gekend voor haar zwart-wit creaties, het gebruik van natuurlijke materialen en even verder aan het museum kan men haar ronde zitbank bewonderen.

7.7. Pachtstraat

De laatste zijstraat van de Sint-Andriesplaats is de Pachtstraat. Ze bevindt zich pal in het zuiden. Ze werd vroeger “rue de la Régie” genoemd. Zoals reeds vernoemd, werd deze straat geopend in 1865 tussen de Vliersteeg en de Prekersstraat, waar zich de oudste lokalen van de Dienst voor Openbare Reiniging bevonden (1). Naast het hoekgebouw, de huidige bibliotheek, staat een “knalgeel” bepleisterd gebouw. Het is een sociaal wooncomplex dat in de jaren '30 van de twintigste eeuw gebouwd werd. Voor enkele jaren werd het gans gerenoveerd.

Maar voor de vernieuwing kon gebeuren stond het huis een tijdje leeg. Het werd gekraakt door een groep “daklozen”. Verschillende ministers van de Vlaamse Regering en leden van het Antwerps schepencollege bezochten het huis. Daardoor konden de “krakers” hun problemen voorleggen aan de bewindvoerders. Zo werden er maatregelen getroffen om het leven van deze mensen iets minder zwaar te maken. Nu is het terug een gewoon sociaal wooncomplex.

Aan het einde van de Pachtstraat bevindt zich de Prekersstraat. Deze straat werd vermoedelijk geopend in de veertiende eeuw op de gronden van de Predikheren die hier verbleven van 1243 tot 1249. Rechts op de hoek bevindt zich het voormalig “Badhuis” van de wijk. In de sociaal armere wijken kenden de mensen geen badkamer, vandaar dat de stad Antwerpen in de oude volkswijken “badhuizen” had ingericht. Mensen konden er een bad of een douche nemen.

Nu is in dit gebouw het consultatiebureau van “Kind en Gezin” gevestigd.

Aan de overzijde van de Prekersstraat was ooit de Openbare Wasserij van de wijk gevestigd, waar de buurtbewoners hun wasje en plasje konden doen. Ook deze instelling bestaat niet meer. In dit mooie art-deco gebouw was lang een atelier van de stad ondergebracht. Nu woont de Jeugddienst in dit huis. Deze dienst verhuisde voor enkele jaren vanuit de “Wolsack” aan de Oude Beurs naar hier.

Rechts achter de hoek in de Prekersstraat staan nog enkele voorbeelden van Sociale Woningbouw van de stad n.l. het grote complex door de “Maatschappij C.V.

Huisvesting”(2) hier neergezet in de jaren '70 –'80 en een complex dat dateert uit 1993. Volgens de cijfers uit 2002 telt Antwerpen stad 9,69% van het totaal aantal sociale woningen in het arrondissement.

Links om de hoek staat nog een mooi Lievevrouwenbeeldje en op de sokkel zijn nog vaag de attributen van de vier Evangelisten te herkennen, de gevleugelde leeuw, de stier, de engel en de adelaar (momenteel is het beeldje in restauratie).

Hier in de Prekersstraat en de omliggende straten, zijn een honderdtal doden gevallen (3) tijdens het bombardement van 26 oktober 1830 vanuit de Citadel, onder de leiding van de Nederlandse generaal Chassé, waarbij het magazijn van de scheepstimmerwerf (de plaats waar ooit vader Conscience werkte) in brand vloog en het vuur zich tot hier verspreidde.

1. Antwerpen 1860-1960 Stedelijke feestzaal Antwerpen Blz.163

2. C.V. Commanditaire Vennootschap - Italiëlei 17/1

3. Waar is de tijd –Antwerpen – Waanders Diogenes – stadsarchief Antwerpen Blz. 213

Aan de linkerzijde van de Pachtstraat dan weer, bevindt zich midden in de straat een huis van de organisatie “Het Wagenwiel”. Dit is een instelling die voor meer dan veertig jaar werd gesticht als opvanghuis voor mensen die in de “marge van de maatschappij” terecht zijn gekomen. Onder begeleiding wordt hier getracht deze mensen terug “vaste grond” onder hun voeten te bezorgen.

De Sint-Andrieswijk werd, zoals reeds meerdere malen vermeld, de “Parochie van Miserie” genoemd. Vroeger waren er in deze buurt veel initiatieven die probeerden “arme mensen” te helpen.

Vandaag is de hulp aan “mensen die door de mazen van het net zijn gevallen” nog steeds geen “dode letter”. Zeer veel initiatieven leven er hier, initiatieven die vanuit de Stad Antwerpen of het O.C.M.W. worden genomen, alsook privé initiatieven waarvan dit huis een voorbeeld is.

III. MIJN BESLUIT

Mijn plein ligt in een schat van een wijk om in te wonen. Een wijk waar tegenstellingen groeiden tot samenleven. Een wijk als een vat vol contrasten.

Men vindt er een oude bevolking enerzijds en de jongere generatie (die er bewust komt wonen) anderzijds. Men ziet er oude huizen en moderne loftten. Arm en rijk loopt er door elkaar.

Het is ook de enige wijk in Antwerpen die naar haar kerk werd vernoemd.

Een wijk die zoals vele andere tijdelijk bergafwaarts ging maar die nu duidelijk in de lift zit.

Al bij al een wijk waar “wakkere” burgers wonen!

Lijst der bijlagen

Bijlage nr. 1	Plan omwalling
Bijlage nr. 2	Afbeelding Sint-Michielsabdij
Bijlage nr. 3	Afbeelding buurtleven negentiende eeuw
Bijlage nr. 4	Uitleg “De Neus”
Bijlage nr. 5	Plan verbreding Boeksteeg
Bijlage nr. 6	Kopie Wettekst 1 juli 1858
Bijlage nr. 7	Kopie Wettekst 15 november 1867
Bijlage nr. 8	Afbeelding Oudaan
Bijlage nr. 9	Afbeelding vuilnisophaalwagen vroeger en nu
Bijlage nr. 10	Situering “Kakhoek”
Bijlage nr. 11	Afbeelding Mie Citroen
Bijlage nr. 12	Afbeelding Zotte Rik
Bijlage nr. 13	Zicht op de Pompstraat en de Sint-Andrieskerk
Bijlage nr. 14	Afbeelding Salm-Salm gevangenis
Bijlage nr. 15	Afbeelding scheepstimmerwerf Napoleon
Bijlage nr. 16	Verklarende woordenlijst

Literatuurlijst

1. Antwerpen 1860-1960-deel 1 uitgegeven na de tentoonstelling Stadsfeestzaal 15/10-13/11 1960-drukkerij C.Govaerts-Deurne
2. Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen- inventaris van het cultuurbezit in België Architectuur –deel 3nb- Stad Antwerpen- Ministerie van Nationale Opvoeding & Cultuur Rijksdienst Monumenten en Landschapszorg- uitgeverij Snoeck-Ducaju- Gent
3. De Nottebohmzaal- Boek en Mecenaat- publicaties SBA/AMCV 34-36 Antwerpen '93 D/1993/0306/14 ISSN 0774188X
4. Gids voor Oud Antwerpen- G. van Cauwenbergh- D/1982/0034/308 ISBN9002140592
5. Historiek der straten en openbare plaatsen van Antwerpen – Augustin Thijs- uitgeverij C. De Vries- Brouwers p.v.b.a. Antwerpen d1973/0189/17 ISBN906174032/0
6. Onder de Sint-Andriestoren- John Wilms- 3de druk te Antwerpen bij n.v. De Nederlandsche Boekhandel,1944
7. Parochie van Miserie – John Wilms
8. Poesje in Antwerpen- Piet Schepens en Guy Van de Castele- uitgeverij Project 1988
9. Repertorium van de Architectuur in België van 1830 tot heden- onder leiding van Anne Van Loo- Mercatorfonds- ISBN 9061535263-D/2003/703/1
10. Sinjorenstad 1880-1900- Amand de Lattin- 3de druk- uitgeverij n.v. De Standaard Boekhandel 1944
11. Stadsbeelden Antwerpen- 2001- Antoon Van Ruyssevelt
12. Stadsroute Armenzorg- Luc Vermoesen- HBK- Spaarbank- Directie productie, Lange Lozanastraat 250, 2018 Antwerpen.
13. Uittreksel Gazet van Antwerpen- foto 7 juli 1975
14. Wandeling Sociaal Wonen- uitgeverij Stad Antwerpen- D/1987/0306/25
15. Wij, jongens van het Sint-Andrieskwartier- Arthur Van Cakenberghe
16. Winkler Prins Encyclopedie van Vlaanderen deel 5 RE/ZW D/1974/0027/34 ISBN 90 10 410269